

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Дипломна робота
(бакалавра)

з теми: **«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ
МІЖОСОБИСТІСНОГО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ В ІНТЕРНЕТ
СПІЛКУВАННІ»**

Виконала: студентка 4 курсу
Ps1-B20 групи
спеціальності 053 Психологія
(денна форма навчання)
Гикава Анастасія Олександрівна

Науковий керівник:
Славіна Наталія Сергіївна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної
та практичної психології

Рецензент:
Гоцуляк Наталія Євгенівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
загальної та практичної психології

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ МІЖОСОБИСТІСНОГО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ В ІНТЕРНЕТ СПІЛКУВАННІ.....	7
1.1. Соціально-психологічний зміст та співвідношення категорій «Спілкування» та «Взаєморозуміння».....	7
1.2. Дослідження спілкування, опосередкованого мережею інтернет...	17
1.3. Концептуальна модель умов міжособистісного взаєморозуміння в спілкуванні в мережі інтернет.....	31
Висновки до першого розділу.....	36
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ МІЖОСОБИСТІСНОГО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ В ІНТЕРНЕТ СПІЛКУВАННІ	38
2.1. Методичне забезпечення дослідження соціально-психологічних умов міжособистісного взаєморозуміння в мережі інтернет.....	38
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	46
2.3. Соціально-психологічна програма, спрямована на підвищення ефективності та взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні.....	56
Висновки до другого розділу.....	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У низці досліджень доведено, що спілкування у мережі Інтернет є багатоплановим, але і суперечливим у впливі на формування та розвиток особистості: це і інтелектуальний розвиток, самопізнання, самореалізація; але це і розвиток залежності, агресивності, депресивності. Очевидно, що сучасне життя (ковід, воєнний стан) посилюють негативний вплив Інтернету на розвиток особистості (Андрійчук, 2021).

Спілкування з іншими є однією з основних потреб людини, а опосередковане комп'ютером та інтернетом спілкування дозволяє задовольняти цю потребу без суттєвих витрат енергії та часу. Тому, цей вид спілкування стрімко набув популярності у всьому світі і продовжує поширюватися в різних сферах життя людини й досі. Однак опосередковане спілкування характеризується особливими умовами свого перебігу, які визначають його відмінність від безпосереднього спілкування та чинять вплив на його ефективність та взаєморозуміння між співрозмовниками (Теглівець, 2022). Комп'ютерно-опосередковане спілкування через свою розповсюдженість сьогодні є актуальною темою для наукових досліджень, проте умови виникнення й розвитку взаєморозуміння в онлайн-діалогах висвітлені недостатньо (Найдьонова & Череповська, 2014).

Проблема дослідження комп'ютерно-опосередкованого спілкування розробляється такими вітчизняними дослідниками, як О.Л. Вознесенська, О.Є. Войскунський, А.Є. Жичкіна, І.А. Зачесова, Т.Н. Колокольцева, Л.А. Найдьонова, Л.В. Черемошкіна, Н.В. Чуднова, Л.Ю. Щипіцина, М.В. Яворський (Найдьонова & Баришпольц, 2010; Мироненко (Абаніна), 2015). Умови комп'ютерно-опосередкованого спілкування та можливість підвищення його ефективності досліджують вчені Н. Зіглер, Р. Змуд, Дж. Карлсон, М. Кіп, М. Кулнан, М. Маркус, Дж. Сулер, Дж. Уолтер (Афанасенко, Мартинюк & Омельченко, 2018).

Проблема медіа-активності особистості як характеристики взаємодії людини з віртуальним простором піднімається в працях О.Л. Вознесенської,

Л.В. Черемошкіної (Вознесенська, 2014); часові характеристики сприйняття віртуального простору досліджуються Г.В. Абаніною, Ю.Д. Бабаєвою, О.Є. Войскунським, К. Янг. В рамках теорії обробки соціальної інформації Дж. Уолтера розробляються положення про принципову можливість встановлювати близькі стосунки та якісно декодувати соціальну інформацію в опосередкованому спілкуванні (Щербан, 2022).

Натомість потребує більш детального вивчення проблема взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні з використанням лише текстових повідомлень, впливу образу партнера по спілкуванню на сприйняття змісту його повідомлень та визначення соціально-психологічних умов, за яких міжособистісне взаєморозуміння в інтернет-спілкуванні стає більш ефективним (Токарева, Шамне & Халік, 2017).

Актуальність та недостатня розробка проблеми взаєморозуміння в комп'ютерно-опосередкованому спілкуванні зумовили вибір теми бакалаврської роботи «Соціально-психологічні умови міжособистісного взаєморозуміння в інтернет спілкуванні».

Мета дослідження – визначення соціально-психологічних умов спілкування в мережі інтернет та їхнього впливу на формування міжособистісного взаєморозуміння у співрозмовників.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблем міжособистісного спілкування, опосередкованого мережею інтернет, для визначення соціально-психологічних умов, що мають значення у формуванні взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні.
2. Емпірично дослідити соціально-психологічні умови міжособистісного взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні.
3. Розробити соціально-психологічну програму, спрямовану на підвищення ефективності та взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні.

Об'єкт дослідження: комп'ютерно-опосередковане спілкування.

Предмет дослідження. Соціально-психологічні умови

міжособистісного взаєморозуміння в інтернет спілкуванні.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано наступний комплекс методів: *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення, класифікація та систематизація сучасних наукових та емпіричних досліджень; *емпіричні*: анкетування досліджуваних для вивчення уявлень користувачів інтернету про сприятливі умови та перепони взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні, дослідження умов експериментального онлайн-спілкування («Дослідження взаєморозуміння в інтернет-спілкуванні» автор Кришовська О.О.); методика «Комунікативний мінімум менеджера» (Г.С. Нікіфоров) для дослідження комунікативних навичок та вмінь користувачів інтернету та «Діагностика мотиваційних орієнтацій в міжособистісних комунікаціях» (І.Д. Ладанов, В.А. Уразаєва) для дослідження особливостей мотивації користувачів інтернету до онлайн-спілкування. Статистичні методи обробки емпіричних даних.

Експериментальна база дослідження.

В дослідженні взяли участь 67 користувачів інтернету (30 чоловіків і 37 жінок), віком від 17 до 23 років. Дослідження проводилось на базі Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка.

Теоретичне і практичне значення роботи. Отримані теоретичні та емпіричні результати можуть бути використані у практиці психологів та організацій, діяльність яких передбачає спілкування в інтернеті для зменшення їхньої емоційної напруги та запобігання вигоранню, збільшення ефективності переговорів.

Апробація результатів дослідження.

Основні результати дослідження обговорювалися на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі», 15 лютого 2024 р., м. Кам'янець-Подільський; XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 23 квітня 2024 р.).

Публікації:

1. Гикава А.О. Соціально-психологічні умови міжособистісного взаєморозуміння в інтернет спілкуванні. *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин*: збірник тез доповідей XVI Міжнародної науково-практичної конференції (Кам'янець-Подільський, 23 квітня 2024 р.). Кам'янець-Подільський, 2024. С. 22–26.

Структура і обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел з 78 найменувань, 2 додатків. Основний зміст викладено на 74 сторінках комп'ютерного набору, містить 4 таблиці та 1 рисунок. Повний обсяг роботи – 87 сторінок.

ВИСНОВКИ

Отримані результати дослідження у визначенні соціально-психологічних умов міжособистісного взаєморозуміння в інтернет-спілкуванні дозволяють зробити такі висновки.

1. Труднощі взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні багато в чому зумовлено особливостями комп'ютерно-опосередкованого зв'язку, які ускладнюють встановлення якісного контакту, передачу і сприйняття інформації, зменшують ефективність спілкування між онлайн-комунікантами. Досягти взаєморозуміння у віртуальному середовищі можливо, якщо враховувати специфіку опосередкованого спілкування, присвятити додатковий час налагодженню контакту зі співрозмовником та усвідомлено вдаватися до додаткових комунікативних заходів, що дозволять краще зрозуміти повідомлення та емоційний стан співрозмовника (зокрема використання прийомів активного слухання, посилянь на інформаційні ресурси, медіафайлів, емотиконів). Важливу роль в інтернет-спілкуванні відіграє медіакультура особистості, оскільки вона зумовлює здатність шукати та доцільно використовувати інформацію і розуміння соціокультурного контексту, в якому проходить онлайн-спілкування.

2. Встановлено, що основними ознаками взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні є: позитивне враження комунікантів, виникнення довіри та поваги до партнера, відсутність скарг на утруднене сприйняття реплік партнера, оцінка дій партнера як адекватних, враження, що партнер був уважний та повністю включений в онлайн-бесіду.

Визначено психологічні умови, за яких досягається міжособистісне взаєморозуміння в інтернет-спілкуванні та розкрито їхній соціально-психологічний зміст: *онлайн-активність учасників спілкування*, що характеризується досвідом онлайн-спілкування, наявністю контактів з користувачами інтернету, створенням та розповсюдженням власних медіапродуктів, критичністю споживання інформації; *коректність розпізнавання емоційного забарвлення повідомлень співрозмовника*, а також

використання емотиконів та інших специфічних для інтернет-ресурсів засобів для збагачення повідомлень емоціями; *перефразування комунікантом повідомлень* в ситуаціях, коли співрозмовник недостатньо розуміє зміст повідомлень, а також використання медіафайлів з коментарями та посилань на онлайн-джерела інформації для підкріплення власних тверджень; *дотримання часових характеристик діалогу*, що проявляється в оцінці комунікантами тривалості діалогу як достатньої для вирішення необхідних питань, відсутності усвідомлення ними плину часу в процесі діалогу, а також уникання тривалих пауз між репліками.

Встановлено, що тривалий досвід інтернет-спілкування зі співрозмовником не гарантує взаєморозуміння і успіху вирішення проблемних завдань. Співрозмовники, що спілкувалися одне з одним вперше в житті, були задоволені результатами спілкування навіть частіше, аніж добре знайомі комуніканти. Натомість позитивну роль у формуванні взаєморозуміння відіграє особиста включеність у процес спілкування, недопущення тривалих пауз між репліками, загальний досвід онлайн-спілкування у комунікантів. Використання медіафайлів в онлайн-спілкуванні доцільне і корисне тоді, коли відправник супроводжує ці файли текстовим поясненням. Користування емотиконами сприяє розумінню емоційного фону повідомлень у разі, коли їх використовують обидва співрозмовники.

Онлайн-активність комунікантів відіграє значну роль у формуванні взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні. Чим більшу кількість та частоту віртуальних контактів з іншими має комунікант, тим краще він розуміється в специфіці віртуального спілкування. Також встановлено, що чим більше особа створює та поширює нового медіаконтенту, тим ймовірніше вона зможе досягти взаєморозуміння в інтернет-спілкуванні.

3. Для формування комунікативних навичок і вмінь, що сприяють взаєморозумінню в онлайн-спілкуванні молоді, розроблено «Тренінг розумного онлайн-спілкування», програма якого передбачає засвоєння учасниками інформації про сприятливі для взаєморозуміння умови

комп'ютерно-опосередкованого спілкування, виконання практичних завдань з критичного аналізу інтернет-контенту та створення й розповсюдження нового медіаконтенту. Метою тренінгу є зростання медіаторчості, краще усвідомлення потреби в її презентації та отриманні зворотного зв'язку, зростання вибіркової сприйнятливості інформації в інтернеті, більш послідовного використання критичного мислення при обробці цієї інформації. Також тренінг стимулює уважність учасників до вибору медіаконтенту, який вони споживають, коли перебувають в інтернеті. «Тренінг розумного онлайн-спілкування» містить інформацію та вправи, які можна застосовувати в програмах, спрямованих на підвищення рівня комунікативної компетентності та медіаграмотності студентської молоді.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні умов взаєморозуміння в асинхронному спілкуванні та спілкуванні з аудіо- та відеозв'язком, в онлайн-спілкуванні у осіб зрілого та літнього віку та в розробці діагностичного інструментарію для виявлення проблем в інтернет-спілкуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О.О., Яковенко Л.В., Шийка В.Я. Ділове спілкування: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2015. 160 с.
2. Андрієнко А.О. Інтернет-адикція як форма залежної поведінки. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Мелітополь, 2008. С. 288–292.
3. Андрійчук І. Психологічні чинники спілкування студентської молоді в інтернет-просторі. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. Київ, 2021. Вип. 13. С. 5–17.
4. Афанасенко Л., Мартинюк І., Омельченко Л. Психологія стресостійкості студентської молоді: монографія. Київ, 2018. 198 с.
5. Афанасьєв М.В., Полякова Г.А. Тренінгове навчання в закладі вищої освіти: навчально-методичний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2018. 114 с.
6. Барановська Л.В., Глушаниця Н.В. Психологія ділового спілкування: навч. посібник. Київ, 2016. 283 с.
7. Березовська Л. Комунікативні бар'єри у спілкуванні соціального працівника: шляхи подолання. *Український педагогічний журнал*. Київ, 2020. № 2. С. 87–94.
8. Березяк К.М., Васильєва О.А., Накорчевська О.П. Психологічні особливості адаптації студентів до навчання в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. Серія: Педагогіка, Психологія, Медицина. Київ, 2022. №10 (15). С. 401–410.
9. Берестенко О.Г. Культура професійного спілкування: навч.-метод. посіб. Луганськ, 2013. 299 с.
10. Богдан М.С. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж. *Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування*. Київ, 2014. С. 25–29.
11. Богдан М.С., Горецька О.В. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж *Психологія і соціологія: проблеми*

- практичного застосування*. Київ, 2014. С. 25–29.
12. Болотнікова А.П. Роль категорії ввічливості в текстах засобів масової інформації. *Молодий вчений*. Одеса, 2018. № 9.1. С. 17–20.
 13. Будянська В.А. Формування змістового компоненту культури ділового спілкування майбутніх менеджерів освіти. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. Одеса, 2020. С. 127–133.
 14. Вахула Б.Я. Соціальні інтернет-мережі їхні функції та роль у формуванні громадянського суспільства. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2012. Вип. 6. С. 311–319.
 15. Вознесенська О.Л. Медіа-активність як фактор становлення особистості сучасного студента. *Гене́за буття особистості: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (19-20 грудня 2011 року)*. Київ, 2011. Том II. С. 18–25.
 16. Вознесенська О.Л. Медіасоціалізація: гендерні стереотипи серіальної реальності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Психологія. Київ, 2014. Вип. 1. С. 22–27.
 17. Волинець В.О. Ідентичність особистості та специфіка її самопрезентації у віртуальному комунікативному просторі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. Київ, 2021. № 2. С. 31–36.
 18. Гірняк О. Гендерні стереотипи у медійному інтернет-дискурсі. *Львівський філологічний часопис*. Львів, 2020. (8). С. 40–45.
 19. Глазкова І.Я. Комунікативні бар'єри: сутність, причини появи, типологія. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Слов'янськ, 2011. Вип. IV. Ч. I. С. 250–258.
 20. Грабар Н.Г. Соціально-психологічні проблеми спілкування у віртуальній реальності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. Київ, 2012. № 3–4. С. 82–85.
 21. Данько Ю.А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки,*

- культурологічні науки*. Харків, 2012. С. 179–184.
22. Данько Ю.А. Феномен соціальних мереж у контексті становлення і розвитку мережевого суспільства. *Вісник Міжнародного слов'янського університету: наукові праці*. Сер.: Соціологічні науки. Харків, 2012. Т. 15, № 1-2. С. 53–59
 23. Денисюк Ж.З. Меметичність комунікативних практик в умовах розвитку цифрового інформаційного простору. *Вісник НАКККиМ: наукові праці*. 2021. № 1. С. 13–19.
 24. Дзюбіна О.І. Класифікація, структура та функціонування Інтернет-мемів в соціальних мережах Twitter та Facebook. *Молодий вчений*. Одеса, 2016. № 2. С. 375–379.
 25. Дудар О.В., Величко В.М. Проблема міжособистісного спілкування підлітків. *Молодий вчений*. № 12 (64). Одеса, 2018. С. 387–390.
 26. Духневич В.М. Прикладні питання технологій підготовки та проведення когнітивно-орієнтованих тренінгів спілкування: методичні рекомендації. Київ, 2014. 84 с.
 27. Казміренко В.П. Активізація когнітивних процесів взаєморозуміння засобами організації діалогу. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. Київ, 2012. Вип. 30. С. 181–193.
 28. Казміренко В.П. Засади когнітивної психології спілкування: монографія. Кіровоград, 2013. 390 с.
 29. Камінська О.В. Психологічні детермінанти формування інтернет-залежності. *Проблеми сучасної психології*. Київ, 2013. Вип. 22. С. 194–204.
 30. Коpecь Л.В. Класичні експерименти в психології: навч. посіб. Київ, 2010. 283 с.
 31. Краснякова А. О. Соціальні інтернет-мережі – новий соціальний простір існування людини. *Управління освітою*. Київ, 2013. № 22. С. 32–36.
 32. Кришовська (Янович) О.О. Особливості міжособистісного спілкування в мережі інтернет. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Чернігів, 2014. №121. С. 218–221.

33. Кришовська О.О. Діалогічне спілкування з незнайомцями в соціальних мережах як джерело медіатравми та ресурс для її профілактики. *Проблеми політичної психології*: збірник наукових праць. Київ, 2017. Вип. 5 (19). С. 81–91.
34. Кришовська О.О. Дослідження поглядів користувачів інтернету на взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні. *Problems and perspectives in European education development: materials of International scientific and practical conference*. Прага, 2016. С. 185–186.
35. Кришовська О.О. Дослідження умов взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*: зб. статей. Київ, 2017. Вип. 39 (42). С. 212–221.
36. Кришовська О.О. Експериментальне дослідження особливостей онлайн-спілкування з незнайомцями в соціальних мережах. *Медіатравма в умовах інформаційної війни: психологічний та педагогічний аспекти*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20-21 червня 2017. Львів, 2017. С. 38–43.
37. Кришовська О.О. Концептуальна модель взаєморозуміння у письмовому діалогічному спілкуванні в інтернеті. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців*: тези доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 30-31 березня 2017 р.). Хмельницький, 2017. С. 25–26.
38. Кришовська О.О. Особливості взаєморозуміння в онлайн-спілкуванні очима користувачів Інтернету. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць. Київ, 2017. №37. С. 171–180.
39. Кришовська О.О. Умови і характерні риси інтернет-опосередкованого спілкування. *Актуальні питання освіти і науки*: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 2016. С. 207–211.
40. Лесько О.Й. Етика ділових відносин: навчальний посібник. Вінниця, 2011. 310 с.
41. Лучинкіна А.І. Кіберсоціалізація людини: фактори і механізми соціалізації

- особистості в кіберпросторі. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Т. 11. Київ, 2013. С. 68–76.
42. Маркова Н.В. Гендерні особливості сприйнятливості молоді до деструктивного впливу соціальних інтернет-мереж. *Науковий вісник ужгородського університету*. Ужгород, 2021. № 1. С. 48–53.
43. Махній М. «Покоління селфі»: соціалізація молоді у сфері публічної інтимності. *Сучасна молодь у schools. Publishing office: Accent Graphics Communications*. Hamilton, ON, 2014. Issue 5. С. 248–264.
44. Мироненко (Абаніна) Г.В. Вплив тривалості телекомунікаційної рецепції на часові уявлення підлітків. *Наукові студії з політичної психології*. Київ, 2007. Вип. 15 (18). С. 48–53.
45. Мироненко (Абаніна) Г.В. Час віртуального життя: монографія. Київ, 2015. 134 с.
46. Найдьонова Л.А., Баришпольц О.Т. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник. Київ, 2010. 440 с.
47. Найдьонова Л.А., Череповська Н.І. Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів: монографія. Київ, 2014. 348 с.
48. Неклесова В.Ю. Меми як частина онімного простору. *Записки з ономастики: збірник наукових праць*. Одеса. 2017. Вип. 20. С. 210–222.
49. Немеш О.М. Соціальні мережі як провідний вид віртуального спілкування: проблематизація феномену. *Fundamental and applied reseaches in practice of leading scientific schools – Publishing office: Accent Graphics Communications*. Hamilton, ON, 2014. Issue 5. С. 248–264.
50. Немеш О.М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: монографія. Київ, 2017. 391 с.
51. Немеш О.М. Вплив спілкування в соціальних мережах на розвиток особистості підлітка. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський, 2014. № 26. С. 442–456.

52. Ніколаєва Т.М. Лексико – семантичні аспекти мови соціальних мереж. *Закарпатські філологічні студії*: науковий журнал. Ужгород, 2019. Вип. 9, Т. 2. С. 96–100.
53. Остапенко Г.І. Особливості віртуального спілкування молоді в комунікаційному середовищі мережі інтернет. *Світ соціальних комунікацій*. Київ, 2013. Т. 10. С. 113–117.
54. Панченко В.О. Психологічні особливості життєстійкості молоді. Сучасна молодь у соціально-психологічному вимірі: здобутки чернігівських психологів: монографія. Чернігів, 2017. С. 153–170.
55. Пода Т.А. Інтернет-меми як феномен інформаційного суспільства. *Вісник НАУ*. Серія: Філософія. Культурологія. 2017. № 1 (25). С. 117.
56. Потятиник Б.В. Медіа: ключі до розуміння: навч. посіб. Львів, 2004. 312 с.
57. Сафін О.Д. Ціннісні орієнтації особистості як основа її самоідентифікації і чинник міжособистісної сумісності. *Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінги*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Умань, 2018. С. 83–86.
58. Сидорук Г.І. Інтернет – скорочення як засіб мовної економії. Філологічні студії: лінгвістика й поетика тексту. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2016. Вип. 14. Т. 2. С. 292–298.
59. Слюсаревський М.М. Медіа-освіта: українська перспектива. *Рідна школа*. Київ, 2010. №9 (969). С. 57–58.
60. Соболева С.М. Кліпове мислення як соціально-психологічний феномен та його роль у діяльності студентів. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. № 3. Т. 2. Ізмаїл, 2019. С. 86–90.
61. Столбов Д. Особливості Інтернет-діяльності сучасного підлітка. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Мелітополь, 2014. № 1 (12). С. 327–331.
62. Теглівець Ю.В. Інтернет-мем як особлива одиниця комунікації. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2022. Т.2, Вип. 24. С. 23–27.
63. Токарева Н.М., Шамне А.В., Халік О.О. Варіативність соціалізації

- особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства: монографія. Київ, 2017. 220 с.
64. Турецька Х.І. Психологічні чинники Інтернет-залежності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів, 2012. №2. С. 95–104.
65. Фатурова В.М. Самореалізація студентів у системі мотиваційних детермінант Інтернет-середовища. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2002. Т.4. С. 270–282.
66. Фісенко Т.В. Засоби впливу в соціальних інтернет-мережах. *Держава та регіони*. Серія: Соціальні комунікації. Київ, 2012. № 1. С. 152–157.
67. Церковний А. Аспекти формування Інтернет-залежності. *Соціальна психологія*. Київ, 2004. № 5. С. 149–154.
68. Чемеркін С.Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси: монографія. Київ, 2009. 240 с.
69. Чернікова О.І. Вербальний, невербальний та комплексний мему: класифікація за способом подання та сприйняття інформації в Інтернет-середовищі (на матеріалі англомовних кіномемів). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія Філологія. Київ, 2015. Т. 18, № 1. С. 151–156.
70. Шилінська І.Ф. Лінгвостилістичні аспекти інтернет-комунікації. *Мандрівець*. Київ, 2014. № 5. С. 67–69.
71. Штанько В.І. Віртуальний комунікативний простір і проблеми самоідентифікації особистості. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна*. Серія: Теорія культури і філософія науки. Харків, 2012. С. 256–263.
72. Шугайло Я. В. Інтернет-залежність та проблема її профілактики серед дітей та підлітків. *Вісник Запорізького національного університету*. Педагогічні науки. Запоріжжя, 2015. № 2. С. 17–24.
73. Щербан Т.Д. Особливості інтернет спілкування сучасних студентів. *Освіта і наука: міжнародний науковий журнал*. Мукачево-Ченстохова, 2022. 1(32).

С. 128–133.

74. Щербатюк В.В. Ціннісна регуляція міжособистісного спілкування в соціальних мережах. *Актуальні проблеми психології*: зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. Вип. 14. Київ-Житомир, 2018. С. 423–430.
75. Яворський М.В. Генеза довірчих стосунків в мережі інтернет. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Психологічні науки. Київ, 2013. Вип. 40. С. 339–343
76. Яворський М.В. Загальні теоретичні підходи до розуміння поняття «інформаційне суспільство». *Актуальні проблеми психології*: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Київ, 2009. Том. X, Вип. 12. С. 589–599.
77. Яворський М.В. Психологічні механізми формування довіри в молодіжному інтернет-середовищі. *Проблеми сучасної психології*. Київ, 2012. Вип.17. С. 783–793.
78. Яворський М.В. Соціально-психологічні чинники сприйняття об'єкта довіри в молодіжному інтернет-середовищі. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. Київ, 2018. Вип. 33 (36). С.165–172.